

**MAHALLA BOSHQARUV MEXANIZMLARINI RAQAMLI
MENEJMENT ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY
JIHATLAR**

Qarshi davlat universiteti

Mustaqil tadqiqotchisi

Mirbabayev Farrux

Hozirgi globallashuv, raqamli transformatsiya va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar sharoitida jamiyatni barqaror rivojlantirishda mahalla instituti muhim bo'g'in sifatida namoyon bo'lmoqda. Mahalla aholining kundalik ehtiyojlari, ijtimoiy himoyasi, bandligi, tadbirkorlik faolligi va fuqarolik faolligini ta'minlovchi quyi boshqaruv bo'g'ini hisoblanadi. Shu sababli mahalla boshqaruv tizimining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini chuqur o'rganish, uni zamonaviy menejment yondashuvlari asosida takomillashtirish bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy vazifalaridan biridir. Mahalla boshqaruvida samarali menejment mexanizmlarini shakllantirish jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va aholining farovonligini oshirishga bevosita xizmat qiladi. Ayniqsa, innovatsion va raqamli boshqaruv texnologiyalarining joriy etilishi mahalla faoliyatining ochiqqligi, tezkorligi va natijadorligini oshirish imkonini beradi.

Mahalla boshqaruv tizimining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati - bu mahalla hududida yashovchi aholi manfaatlarini uyg'unlashtirish, resurslardan samarali foydalanish va ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni joyida hal etishga qaratilgan boshqaruv munosabatlari majmuasidir. Ushbu tizimda menejment subyekti sifatida mahalla raisi va mahalla faollari, obyekt sifatida esa mahalla aholisi, resurslari va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar maydonga chiqadi. Nazariy jihatdan

mahalla boshqaruvi ijtimoiy menejment, institutsional iqtisodiyot, strategik boshqaruv va jamoatchilik asosida boshqaruv (participatory management) konsepsiyalari bilan uzviy bog'liqdir. Bu yondashuvlar mahallani nafaqat ma'muriy birlik, balki ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish subyekti sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi.

Mahalla boshqaruv tizimining asosiy ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ❖ -aholi manfaatlarini bevosita ifodalovchi boshqaruv mexanizmi ekanligi;
- ❖ -ijtimoiy adolat va manzilli yordamni ta'minlashdagi roli;
- ❖ -tadbirkorlikni rivojlantirish va bandlikni oshirishga ko'maklashishi;
- ❖ -jamiyatda ijtimoiy hamjihatlik va barqarorlikni mustahkamlashi.

Mahalla boshqaruvining xususiyati shundaki, u markazlashgan boshqaruvdan farqli ravishda hududiy, moslashuvchan va aholi ishtirokiga tayangan holda faoliyat yuritadi. Bu esa menejment qarorlarini qabul qilishda mahalliy sharoit va ehtiyojlarni inobatga olish imkonini beradi.

Mahalla boshqaruv tizimini rivojlantirishning asosiy strategik yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- ❖ -mahalla boshqaruvida innovatsion va raqamli menejment texnologiyalarini joriy etish;
- ❖ -boshqaruv samaradorligini baholashning zamonaviy indikatorlari va KPI tizimini shakllantirish;
- ❖ -mahallalarda tadbirkorlik va ijtimoiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash;

- ❖ -davlat-jamoat hamkorligi asosida boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirish;
- ❖ -“raqamli mahalla” va “aqlli mahalla” konsepsiyalarini amalga oshirish.

Mazkur tadqiqotning **asosiy maqsadi** - mahalla boshqaruv tizimining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va nazariy asoslarini chuqur o'rganish hamda innovatsion va raqamli menejment texnologiyalari asosida uni takomillashtirish yo'llarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. **Mahalla boshqaruv tizimining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati** yuzasidan ko'pgina xorijiy olimlar olib borgan tadqiqotlarda mahalliy o'zini o'zi boshqarish institutlari jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim ijtimoiy-iqtisodiy mexanizm sifatida talqin etiladi. Jumladan, Alexis de Tocqueville¹ mahalliy jamoalar demokratiyaning “maktabi” ekanini ta'kidlab, fuqarolarning ijtimoiy faolligi va mas'uliyatini shakllantirishda ularning hal qiluvchi rolini asoslab bergan. Robert Putnam² esa mahalla kabi quyi darajadagi institutlarni ijtimoiy kapitalning shakllanishi, ishonch va hamkorlik tarmoqlarining kengayishi orqali hududiy iqtisodiy samaradorlikni oshiruvchi omil sifatida izohlaydi. Shu bilan birga, Elinor Ostrom³ tadqiqotlarida mahalliy boshqaruv tuzilmalari umumiy resurslarni samarali boshqarish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va inklyuziv iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim institut ekanligi empirik va nazariy jihatdan asoslangan. Ushbu yondashuvlar majmuasi mahalla boshqaruv tizimining nafaqat ijtimoiy birdamlikni mustahkamlovchi, balki hududiy iqtisodiy o'sish va farovonlikni ta'minlovchi muhim ijtimoiy-

¹ Tocqueville, A. de. (2000). *Democracy in America* (H. C. Mansfield & D. Winthrop, Trans.). University of Chicago Press. (Original work published 1835–1840)

² Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

iqtisodiy institut ekanini ko'rsatadi. Lamidi, K.O. va Etebom, J. M⁴ mahalla yoki jamoat darajasida boshqaruvning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilingan. Mualliflar mahallalardagi institutlar jamoat resurslaridan foydalanish va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynashi, jamoatchilik boshqaruvi vositasi sifatida xizmat qilishi ko'rsatilgan. Abdul Manaf, H., Mad Zan, Z., va Ananthan, S. S.⁵ Maxalladek jamoat boshqaruvi tizimida lokal boshqaruvning ijtimoiy nuqtayi nazardan baholanishi tadqiq etilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tocqueville, A. de. *Democracy in America* / Trans. by H. C. Mansfield, D. Winthrop. – Chicago: University of Chicago Press, 2000. – 722 p.
2. Putnam, R. D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. – New York: Simon & Schuster, 2000. – 541 p.
3. Abdullayev, O. A. *Fuqarolik jamiyati va mahalla instituti rivoji*. – Toshkent: Fan, 2018. – 220 b.
4. Xolbekov, A. X. *Mahalla va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot masalalari*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 240 b.